

EDİRNEİN İLK TIP FAKÜLTESİ SULTAN II.BAYEZİD KÜLLİYESİ

Ratip KAZANCIGİL*

Sultan II.Bayezid M.1484 yılında Buğdan seferine çıkarken Edirne'de kendi adını taşıyacak bir külliyenin de temelini atmıştır.

Bu yapılar topluluğu, merkezde bir cami olmak üzere bir medrese (Tıp medresesi) bir dârüşşifa, aş evleri, tunca nehri üzerinde bir köprü, bir çifte hamam, un değirmeni, sübyan mektebi, mehterhane, tabhane ve muvakkithaneden oluşuyordu. Tümünün yapım işi dört sene gibi kısa bir sürede tamamlanmış ve site M.1488 yılında hizmete açılmıştır. Bu yapılardan cami medrese,dârüşşifa, tabhane ve halk arasında imaret denilen aşeveleri ve yemek salonları ile Tunca köprüsü günümüze kadar gelmiş olup diğerleri yıkılmıştır.

Tıp tarihimiz açısından bizi en fazla ilgilendiren dârüşşifa ve tip medresesidir.

Gerek dârüşşifanın gerekse medrese ve diğer birimlerin yapı özellikleri hakkında ayrıntılı bilgi vermek bu makalenin hudutlarını haylice aşağı için biz sadece işlevlerini anlatacağız.

TIP MEDRESESİ

Medresede öğrencilere temel eğitim verilmektedir. Tıp eğitimini ise dârüşşifadaki hekimlerden almaktadırlar. O dönemin hekim yetiştirmedeki usta çırak yöntemi burada da uygulanmaktadır. Medrese ile dârüşşifa binası bir ara kapı ile birbirine bağlanmıştır. Böylece öğrenciler birinden öbürüne kolayca gidip gelebilmektedirler.

EVLİYA ÇELEBİ VE TIP MEDRESESİ

"Bayezid Han Camii'nin duş büyük avlusun sağında irem bağı içinde bir şifa yurdu vardır.

Başkaca, Medrese-i etibba ve odalarında talebeler vardır ki her biri daima Eflatun, Sokrat, Filbos, Aristotalis, Calinos, Fisagor tevhidinden bahseden hâzik, olgun tabiplerdir.

* Yrd.Doç.Dr., T.Ü. Tıp Fakültesi Deontoloji ve Tıp Tarihi Anabilim Dalı, EDİRNE

"İlim ikidir. Dinler ilmi, ikincisi beden ilmidir sözünün anlamınca, her biri bir fenne yönelik doktorluk ilminde kıymetli kitaplara itibar ederek ademoğullarının derdine deva eristemeye çabalarlar."

Evliya Çelebi'nin bu açık seçik ve ayrıntılı anlatışı karşısında bu medresenin, Çelebi'nin ziyaret tarihi olan (M.1652) yılında Medrese-i etibba, yani dârüşşifa ile birlikte dönemin "Tıp Fakültesi" olduğunu kabul etmek akla uygun gelir sanırı.

DARÜSSHİFA

Dârüşşifada her türlü hastalığa bakan hekim, göz hekimi, cerrahlar, ilaç hazırlayanlar ile yardımcı sağlık personeli ve ahçi, temizlikçi, orta hizmetlileri gibi görevliler bulunmaktadır. Akıl ve ruh hastaları için de ayrı servis odaları var vardır. Dönemine göre ileri bir tip teknigi uygulanan, diyet mutfağı, eczanesi bulunan hastahanede musiki ile hasta tedavisi de yapılmaktadır. Ünlü gezginimiz Evliya Çelebi Tıp medresesi, dârüşşifa ve özellikle de musiki ile tedavi yöntemini şöyle anlatmaktadır.

EVLİYA ÇELEBİ VE MUSİKİ İLE TEDAVİ

- "Ama bu hâkir Evliya birşey gördüm:

- "Merhum ve mağfur Bayezid Veli (Allah rahmet eylesin) Hazretleri vakıf-hanesinde hastalara devâ, dertlilere şifâ, divanelerin ruhuna gıdâ ve defî sevda olmak üzere on adet hânende (şarkı okuyan) ve sâzende (saz çalan) gulan (genç erkek) tâyin etmiş ki, üçü hânende, biri nâyzen, biri kemancı, biri mûsikacı, biri santurcu, biri çengî, biri çeng santurcu biri udcu olup haftada üç kere gelerek hastalara ve delilere mûsîki faslı ederler. Allah'ın emriyle, nicesi saz sesinden hoşlanır ve rahat ederler.

Doğrusu mûsiki ilminde nevâ, rast, dügâh, segâh, çargâh, súzinâk makamları onlara mahsustur.

Ama, zengule makamı ile bûselik makamında rast karar kilsa insana hayat verir. Bütün saz ve makamlarda rûha gıda vardır".

Evliya Çelebi'nin kendisi de bir müzisyendir. Döneminin müzik üstadı Muhasip Dervîş Ömer Gûlşen'i den musiki dersleri almıştır. Bu nedenle de musiki ile hastalıkların tedavisinde ileri sürdüğü görüşler değer taşır.

Yukarıda da belirtildiği gibi Evliya Çelebi, Edirne Dârüşşifası'nu anlatırken, güzel kokuların da hasta ruhlar üzerindeki olumlu etkisinden söyle söz ediyor:

- "Bahar mevsiminde çiçek kısmından sim ve zerrin, deve boynu, müşk-i Rûmî, yâsemin, gülnesrin, şebboy, karanfil, reyhan, lâle, sünbül gibi çiçekleri hastalara verip güzel kokularıyla hastaları iyi ederler."

Evliya'nın anıatıklarında da, insan ruhunun hoşlandığı musiki ve güzel kokunun hastalar üzerindeki olumlu etkisi açıkça belirtilmektedir. Makamlar nasıl ki güzel sesin aynı tonlarındaki armonisi ise, değişik kokular da güzel kokunun aynı ayrı tonlarda oluşturdukları armonilerdir.

Renkler de aynıdır.

Özet olarak şunu söyleyebiliriz:

İnsan ruhu, kendi yapısına uygun düşen güzel ses, güzel koku ve güzel renkler karşısında rahatlar, huzur duyar, beslenir ve gelişip huzura kavuşur.

Bu olumlu sonuç da sinir sistemimiz aracılığı ile organik sistem hastalıklarının tedavisinde, dolaylı olarak küçümsenmeyecek iyileştirici bir yer tutar. Geçmişteki ünlü hekimlerimizin araştırdıktan bu tedavi yönteminin, günümüzün ileri teknik olanaklarından da yararlanılarak daha da geliştirilmesi ve uygulama alanına sokulması içten dileğimizdir.

EVLİYA ÇELEBİ'NİN ANLATIMI İLE DARÜSSİFA'DA YEMEKLER

"Gece ve gündüz üç kere, ister divâne, ister hasta olsun mutfaktan her hastanın derdine göre nefis yemekler verilir.

Keklik, turaç, sülüün, güvercin, üveyik, kaz, ördek ve bülbüle varıncaya kadar bütün kuşlar, avcılar tarafından mütevelliye getirilip hekimlerin arzu ve isteği üzerine pişirilerek hastalara verilir".

Hastaların yiyeceklerine verilen önem karşısında günümüzdeki hastahane mutfaklarının perişanlığını, hem de diyet uzmanlarının varlığına karşın düşünüp üzülmemek elden gelmiyor.

EVLİYA ÇELEBİ'NİN KALEMİNDEN DARÜSSİFA'DA MACUN VE İLAÇLAR

"Haftada iki gün mācun işyeri açılarak Edirne Şehri'nde ne kadar sahibi ilel (İilletli hasta kimse) varsa şifa yurduna gelip nice bin türlü ilaç bol bol alırlar.

Diger ot makulesi (cinsi) devalar hisap dışıdır. Libâse, kebâbe, kakule, zencefil, emleç, kebat, murabba pervedelerin ne kadar bol dağıtıldığının hesabını Allah bilir.

Ama, şifa yurdunun üst eşigi üzerine vâkif tarafından: -Sağlıklı olan adam bu ilaçlardan bir krat alırsa hastalanıp Firavun ve Kaarun'un lâneti ezerine ola diye lânet yazısı yazılmıştır. Yapan ve vakfedene Allah rahmet eyleye vesselan."

Evliya Çelebi'nin, vâkif hakkındaki dileğine katılmakla birlikte sözünü ettiği manevi ceza dileği yazısına raslamadık ve rastlıyanı da duymadık. Çelebi'nin, yazının bulunduğu üst eşik dediği yer neresidir? Bunu da açıklıkla bileyemiyoruz. Eşik, kapının giriş sahanlığında, ama hangi kapının?

Bu yazı da ya sevimli Evliya'mızın kendiliğinden uygun görüp yakıştırduğu bir deyiştir, ya da o zamanlar yazılmış olup sonradan kaldırılmış ve kaybolmuştur.

Hangisi olursa olsun Çelebi iyi yakıştırılmış. Bu onun sıkışıkça veya uygun gördüğü zaman daima baş vurduğu bir yoldur ki okuyucularına zevke kabul ettirir.

Bütün bunlara karşın, fazlalıklarını atsak bile yine de Dârüşşifa hakkında o tarihte böyle ayrıntılı bilgi veren başka bir kaynağımız olmadığından Evliya'mıza minnet ve teşekkür borçluyuz. Tanrı, ondan da rahmetini esirgemesin.

Evliya Çelebi'nin anlatışından hastahaneye, hastalara ve çevreye ne kadar önem verdiği görülmektedir. Bu da Tıp Tarihimiz açısından yine Edirne'nin değerli yerini gösteren, görgüye ve belgeye dayanan bir taniktır. Zaman içinde gerek medrese gerekse dârüşşifa birimi fonksiyon değiştirmiş, Dârüşşifa bir ara sadece akıl ve ruh hastaları için bir tecrid (izolasyon) merkezi olmuş ve her iki bina zaman içinde ceza ve tutuklu evi ve erkek öğrenci yurdu olarak ta kullanılmıştır. Şu an, oldukça sağlıklı bir restorasyondan geçirilip cami dışındaki birimleri tümüyle Trakya Üniversitesi'ne tahsis edilmiş bulunmaktadır.

Not: Külliyenin tümü hakkında ayrıntılı bilgi edinmek isteyenler için : Dr.Ratip KAZANCIGİL Edirne Sultan II.Bayezid Külliyesi İstanbul-1988'e bakmalarını öneririz.

KAYNAKLAR

1. R. Kazancigil. Edirne Sultan II.Bayezid Külliyesi. 2.Baskı Edirne, 1994
2. Evliya Çelebi. E Seyahatname. Cilt 5-6
3. Hoca Saadettin Efendi. Tacû'l Tevarih
4. Sultan II.Bayezid külliyesi vakfiyesi